

**Wat vindt
Nederland
maatschappelijk
waardevol werk?**

Start

Foundation®

maakt er werk van

Inhoud

1. Vooraf: participatiezekerheid	3
2. Wat is maatschappelijk waardevol werk?	4
3. De overvraagde (én onbetrouwbare) overheid	6
4. Hoe gaan we het organiseren?	7
5. Hoe gaan we het financieren?	9
6. Oprichting denktank en ontwikkeling van publiek-privaat initiatief	10

Colofon

Onderzoeksbureau

Auteur

Fabian Dekker, arbeidssocioloog

Voor meer informatie en contact:

fabian@startfoundation.nl

Datum

Juli 2019

1. Vooraf: participatiezekerheid¹

Ons sociale stelsel is in de afgelopen jaren steeds sterker gericht op activering en de zelfredzaamheid van mensen. Maar ondanks deze veranderingen, met als doel het terugdringen van inactiviteit, kregen begin dit jaar ruim 1 miljoen mensen een WW- of arbeidsongeschiktheidsuitkering. En wanneer je niet de uitkeringssituatie als uitgangspunt neemt, maar de algemene binding van personen met de arbeidsmarkt, dan is er een vergelijkbare groep personen die werkloos is, meer uren wil werken en/of beschikbaar is voor werk dan wel hier recent naar gezocht heeft. Er is dus voldoende reden tot zorg, ondanks de economische groei en historisch gezien lage werkloosheidscijfers. Anders gezegd, het bestaande sociale stelsel is kennelijk onvoldoende toereikend om iedereen een plek te geven in onze samenleving. In plaats van daarom (weer) nieuwe noodverbanden aan te leggen, of het nu gaat om loonkostensubsidies, premiekortingen, no-riskpolissen of quotaregelingen, zou je ook kunnen nadenken over een ander (meer radicaal) type sociaal stelsel dat zich bij uitstek richt op het bieden van participatiezekerheid.

Start Foundation maakt zich als maatschappelijk ontwikkelaar al een tijd, samen met anderen, sterk voor de ontwikkeling van een parallelle arbeidsmarkt (Verhoeven, 2018).² Deze arbeidsmarkt moet plaats bieden aan iedereen die nu nog aan de kant staat. Het gaat dan om de ontwikkeling van betaalde banen die idealiter maatschappelijke problemen oplossen en waar nu nog geen verdienmodel voor bestaat in de reguliere economie. En er is genoeg werk te bedenken, van onderwijsondersteuning en klussendiensten tot buurtwachten voor de zogenaamde ogen en oren in de wijk. Het uiteindelijke lijstje met werkzaamheden is door iedere burger in te vullen. Feitelijk denken we op deze manier in breder verband na over de maatschappelijke waarde van werk. De systematische verandering die hierachter schuilgaat, is het inzetten van uitkeringsgelden als durfkapitaal voor de creatie van dit type maatschappelijk waardevolle werkzaamheden. Maar dit verlangt wel creativiteit en een flinke dosis moed van lokale en landelijke politici om het mogelijk te maken.

Op dit moment is nog steeds onvoldoende duidelijk hoe burgers zelf aankijken tegen het idee van een parallelle arbeidsmarkt, en dan in het bijzonder maatschappelijk waardevol werk. Wat verstaan zij hier eigenlijk onder? Hoe moeten we dit organiseren en financieren? En wat zijn mogelijke voorbeelden van maatschappelijk waardevolle banen? Om hier antwoorden op te kunnen geven, maken we gebruik van nieuw verzameld datamateriaal onder 1.004 Nederlandse burgers. Het onderzoek is uitgevoerd door het onderzoeksbureau I&O Research in juli 2019. De deelnemers aan de survey zijn na weging representatief op de factoren geslacht, leeftijd, onderwijsniveau en regio.

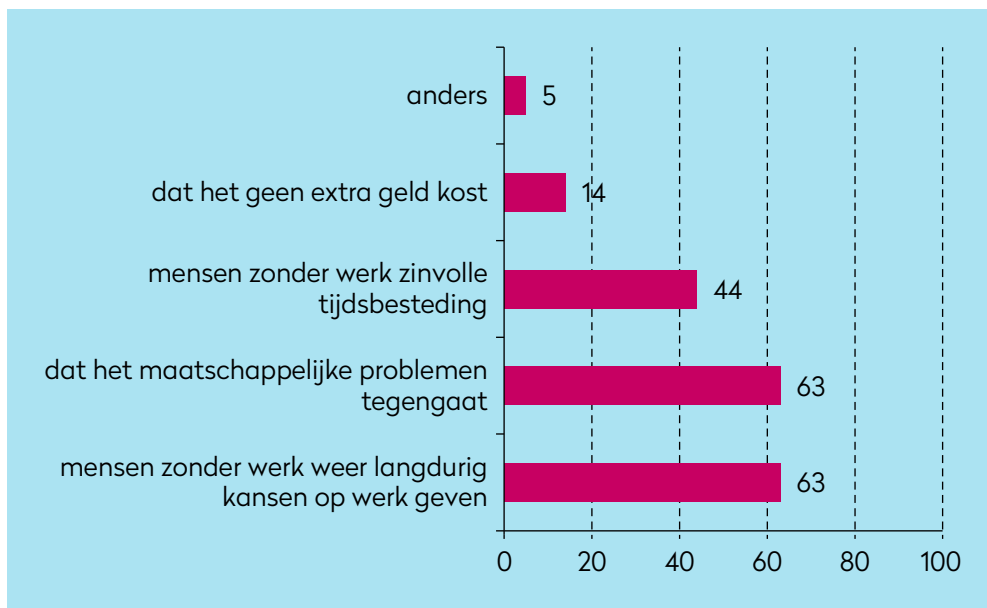
1) *De inleiding is gedeeltelijk gebaseerd op een eerdere bijdrage voor het tijdschrift Socialisme & Democratie (Dekker, 2019. Arbeid verandert, nu het sociale stelsel nog, pp. 57-61).*

2) *Verhoeven, J. (2018). Met parallelle arbeidsmarkt neemt participatie toe, 12 oktober 2018, www.socialevraagstukken.nl.*

2. Wat is maatschappelijk waardevol werk?

Allereerst is het zinvol om een beter zicht te krijgen op wat Nederlanders precies verstaan onder maatschappelijk waardevol werk. Dit doen we aan de hand van een vraag naar wat volgens mensen zelf de twee centrale uitgangspunten horen te zijn bij de ontwikkeling van maatschappelijk waardevol werk in hun eigen gemeente. Uit figuur 1 komt naar voren dat burgers vinden dat er in ieder geval een directe koppeling moet worden aangebracht tussen het geven van een langdurig perspectief aan mensen in een uitkerings situatie én het tegengaan van maatschappelijke kwesties (beide 63%). Opvallend hierbij is dat 'slechts' 14% van mening is dat het geen extra geld mag kosten.

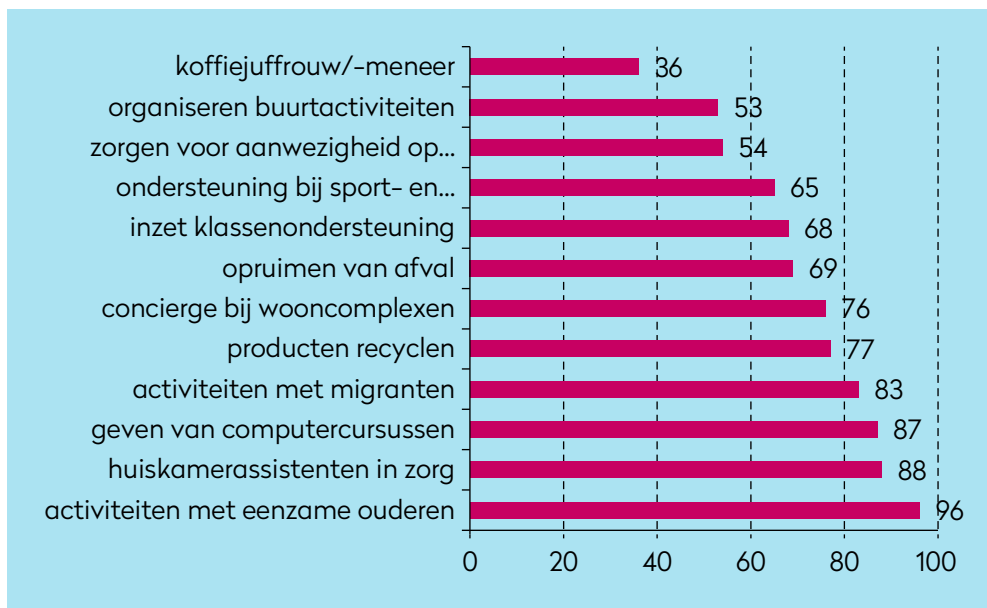
Figuur 1 Uitgangspunten maatschappelijk waardevol werk (afgeronde %)

Een vervolgvraag is wat maatschappelijk waardevolle activiteiten dan precies zijn. Figuur 2 toont een aantal voorbeelden (via 'gesloten' bevraging). Wat opvalt, is dat met name activiteiten in de zorgsector op veel enthousiasme kunnen rekenen, zoals activiteiten met eenzame ouderen (96%) en het introduceren van huiskamerassistenten in verzorgingstehuizen (88%). Ook uit recente peilingen van het Sociaal en Cultureel Planbureau (2019)³ wordt met name de gezondheidszorg (en de aanpalende eenzaamheidsbestrijding van mensen) breed gedeeld als belangrijke maatschappelijke kwestie. Hier liggen dus duidelijk kansen om het arbeids- en zorgdomein via de parallelle arbeidsmarkt aan elkaar te knopen. Daarnaast zien we dat het geven van computer-cursussen aan mensen die hier niet mee overweg kunnen (87%) en activiteiten gericht op de integratie van immigranten/asielzoekers, eveneens op grote instemming kunnen rekenen (83%).

3) SCP (2019). *Burgerperspectieven 2019/2*. Den Haag: SCP.

Figuur 2 Maatschappelijk waardevolle activiteiten (afgeronde %)

Kijkend naar het verleden, geeft 19% vervolgens aan dat ze maatschappelijk waardevolle banen kennen die op dit moment niet meer bestaan. Veelal zijn deze wegbezuinigd door de politiek (volgens 81% van de respondenten). Het gaat dan vooral om ondersteuning in de zorgsector en sociaal-culturele werkzaamheden, zoals conciërges, activiteitenbegeleiding, buurthuiswerkers en wijkcoaches.

Wanneer mensen wordt gevraagd hun blik te richten op de toekomst, geeft eveneens een op de vijf burgers aan (via 'open' bevraging) maatschappelijk waardevolle banen te kunnen benoemen. Twee zaken vallen hierbij in het bijzonder op:

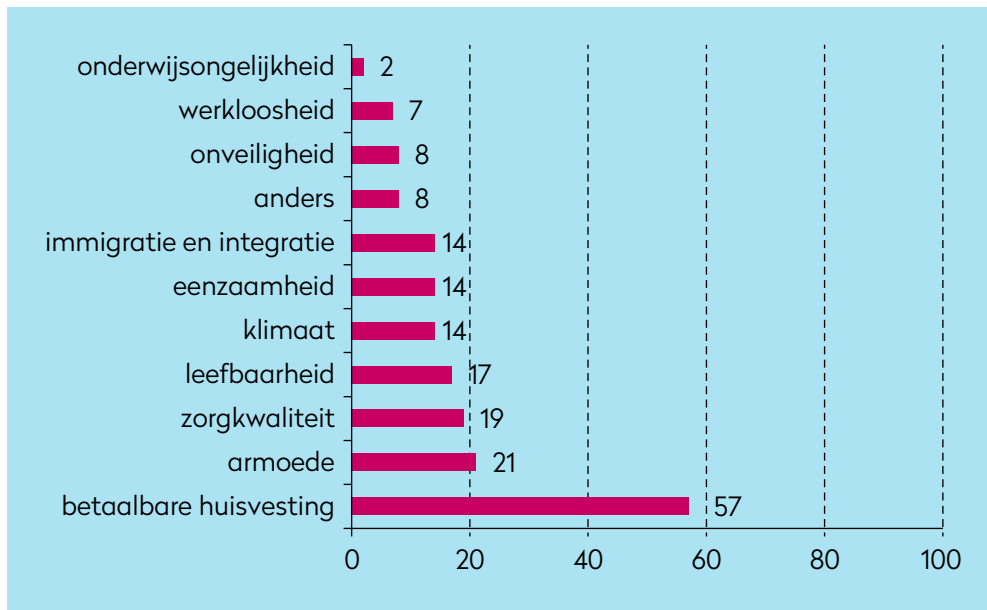
Doelgroepen: vooral migranten en ouderen worden genoemd als primaire focusgroepen wanneer het gaat om het organiseren van maatschappelijk waardevol werk.

Activiteiten: vooral een combinatie van fysieke ondersteuning (zoals bedden verschonen in een zorginstelling) en sociaal-culturele ondersteuning wordt genoemd (zoals het tegengaan van eenzaamheid, bevordering van taal- en digitale vaardigheden en/of het wegwijs maken van mensen in de Nederlandse samenleving); ook 'controlerende werkzaamheden' en buurtsurveillance ter bevordering van leefbaarheid in de wijk worden genoemd.

3. De overvraagde (én onbetrouwbare) overheid

Gevraagd naar de belangrijkste maatschappelijke kwesties in de desbetreffende gemeente, zien we dat betaalbare huisvesting hoog scoort. Dit is niet verwonderlijk, aangezien het thema al jaren in de publieke belangstelling staat. Armoede en zorgkwaliteit scoren op gepaste afstand (figuur 3).

Figuur 3 Lokale maatschappelijke kwesties (afgeronde %)

Opvallender is dat mensen in overgrote meerderheid verwijzen naar de landelijke dan wel lokale overheid als primaire probleemoplosser. Ook als dit op het eerste gezicht misschien niet direct voor de hand ligt. Zo geeft 'slechts' 22% van de respondenten aan dat Europa het meest verantwoordelijk is om klimaatproblemen tegen te gaan, terwijl hier duidelijk een internationale opgave ligt. En zo is 'slechts' 24% van mening dat het bedrijfsleven werkloosheid kan bestrijden en vindt 30% van de Nederlanders dat er een primaire taak is voor burgers zelf om de leefbaarheid te bevorderen. De overheid lijkt in die zin overvraagd. Zeker bij hardnekkige problemen zoals klimaatverandering en werkloosheid is het zeer de vraag of de overheid uiteindelijk de enige probleemeigenaar is (en kan zijn). Misschien liggen publiek-private inspanningen wel veel meer voor de hand. Zeker tegen de achtergrond van de 'wispelturigheid' van de politiek hebben ook bedrijven en burgers een verantwoordelijkheid bij het behartigen van publieke belangen (zie ook WRR, 2012).⁴

4) WRR (2012). *Publieke zaken in de marktsamenleving*. Den Haag: WRR.

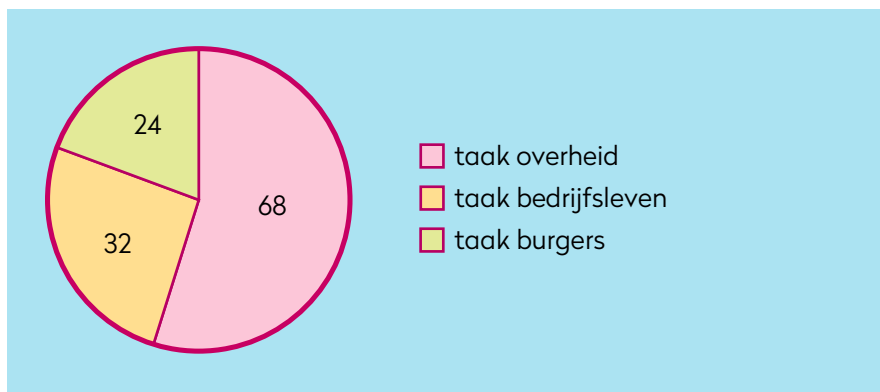
4. Hoe gaan we het organiseren?

Er zijn dus maatschappelijke kwesties, maatschappelijk waardevolle banen zouden deze problemen kunnen tegengaan en burgers verwachten (wellicht ten onrechte) dat met name de overheid complexe maatschappelijke issues 'temt'. In de survey zijn verder een aantal vragen gesteld naar de wijze waarop een parallelle arbeidsmarkt organisatorisch vorm kan krijgen.

Burgers zijn allereerst in ruime meerderheid van mening dat voor maatschappelijk waardevol werk gewoon (onvoorwaardelijk) betaald moet worden (76%). De bereidheid tot betaling voor maatschappelijk waardevol varieert, maar minimaal, met het onderwijsniveau van mensen; de laagst geschoolden zijn het minst van mening dat voor maatschappelijk waardevol werk betaald moet worden; 7% van de laagst geschoolden tegenover 5% van de hoogst geschoolden in ons land. Ook zijn er minimale verschillen naar geslacht (79% van de mannen is, onvoorwaardelijk, voorstander van het betalen voor maatschappelijk waardevol werk, tegen 74% van de vrouwen). Ten slotte zijn er kleine verschillen naar leeftijd; onder 55-plussers is het enthousiasme iets groter dan onder 55-minners (80%, respectievelijk 74%). Deze resultaten bijeen laten zien dat de steun voor het betalen voor maatschappelijk waardevol werk groot is en zich niet duidelijk laat onderscheiden naar achtergrondkenmerken, zoals leeftijd, onderwijsniveau en geslacht.

Verder komt wederom naar voren dat de overheid wordt beschouwd als primaire aanjager van maatschappelijk waardevol werk (figuur 4). Het creëren van maatschappelijk waardevol werk is volgens 68% van de burgers een taak van de overheid. Toch is ook ongeveer een derde van mening dat het bedrijfsleven zijn steentje bij zal moeten dragen en ongeveer een kwart ziet vooral een taak weggelegd voor burgers zelf.

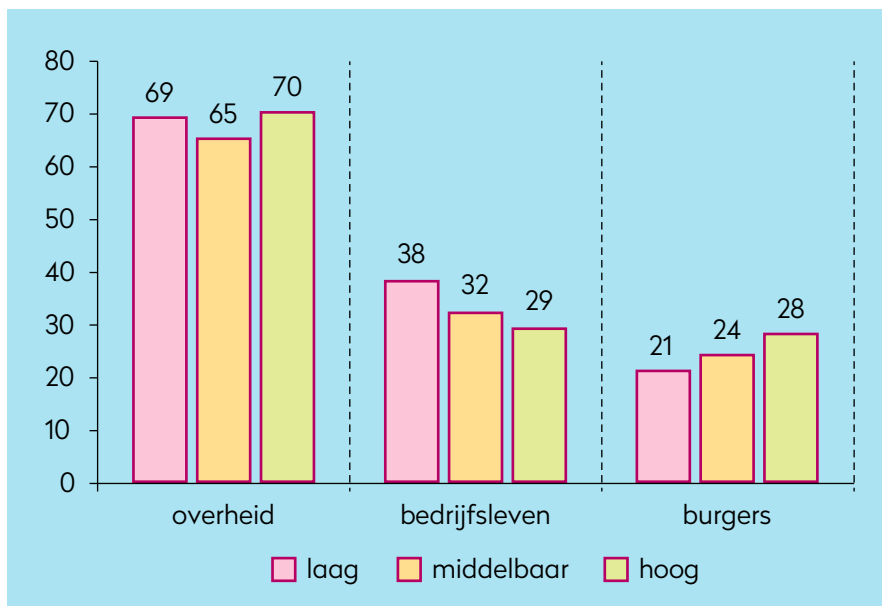
Figuur 4 Organisatie van maatschappelijk waardevol werk (afgeronde %)⁵

Wel lijken er dit keer wat verschillen te bestaan naar onderwijsniveau. Waar iedereen voorstander is van een actieve rol voor de overheid, kijken lager opgeleiden tevens richting het bedrijfsleven en zien hoger opgeleiden eerder een rol voor burgers zelf weggelegd (figuur 5).

⁵⁾ Percentage dat aangeeft het met de betreffende stelling (helemaal) eens te zijn.

Figuur 5 Rolverdeling organisatie van maatschappelijk waardevol werk, naar onderwijsniveau (afgeronde %)⁶

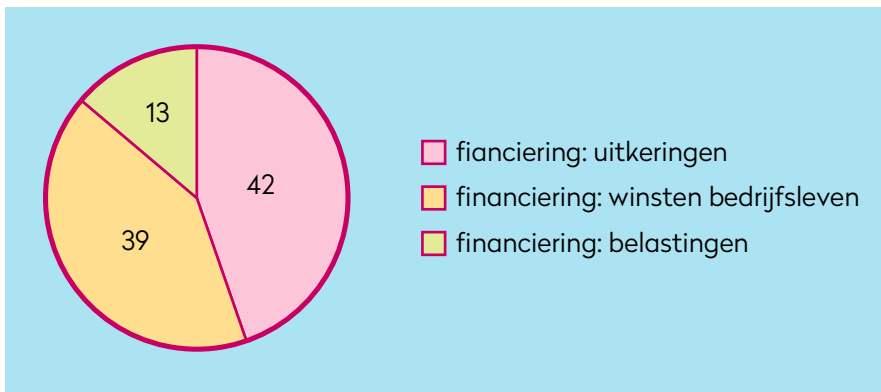
⁶) Percentage dat aangeeft het met de betreffende stelling (helemaal) eens te zijn.

5. Hoe gaan we het financieren?

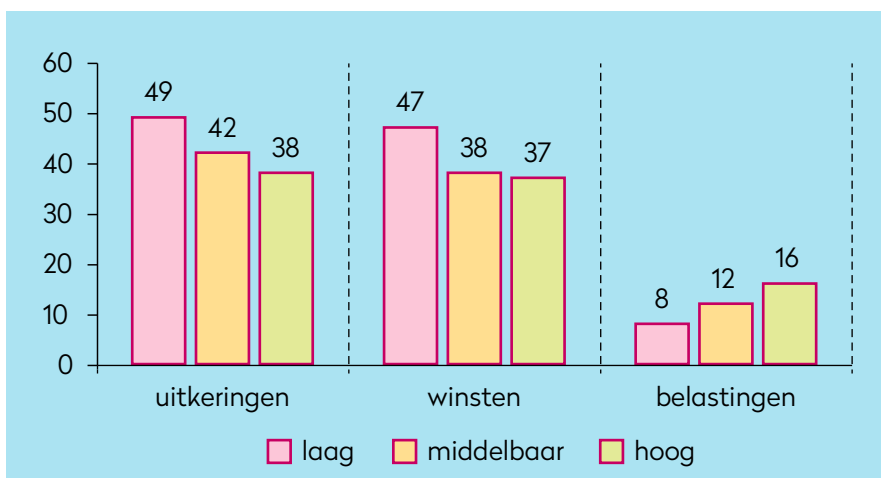
Naast antwoord op de vraag hoe de organisatie van maatschappelijk waardevol werk er in de praktijk uit kan zien, wordt duidelijk dat een publiek-private samenwerking voor de hand ligt wanneer het gaat om de financiering ervan. In totaal is 42% het ermee eens dat maatschappelijk waardevolle banen gefinancierd kunnen worden vanuit besparingen op uitkeringen. Maar ook financiering via winsten van het bedrijfsleven (39%) en – in veel mindere mate – hogere belastingen (13%) kunnen op (enig) enthousiasme rekenen.

Figuur 6 Financiering maatschappelijk waardevol werk (afgeronde %)

In dit geval vallen met name verschillen naar onderwijsniveau op. Lager opgeleiden hebben een grotere voorkeur voor financiering via besparingen op uitkeringen en via de inzet van winsten van het bedrijfsleven. Hoger opgeleiden zien een grotere rol weggelegd voor hogere belastingen (figuur 7). Deze resultaten zijn goed te interpreteren: hoger opgeleiden zien in de organisatie en financiering van maatschappelijk waardevol werk een grotere rol voor het individu, terwijl lager en middelbaar geschoolden eerder wijzen naar het collectief.

Figuur 7 Rolverdeling financiering van maatschappelijk waardevol werk, naar onderwijsniveau (afgeronde %)⁷

⁷) Percentage dat aangeeft het met de betreffende stelling (helemaal) eens te zijn.

6. Oprichting denktank en ontwikkeling van publiek-privaat initiatief

Behoorlijk wat mensen geven aan maatschappelijk waardevolle werkzaamheden te kunnen bedenken waar nu nog geen reguliere markt voor is. Ook zien ze dat verschillende maatschappelijk nuttige activiteiten op dit moment niet meer bestaan, vooral onder invloed van ingezet bezuinigingsbeleid. In antwoorden van respondenten wordt met name vaak kritiek geuit op problemen in de gezondheidszorg (en de situatie van ouderen) en rond de integratie van migranten. Daarnaast worden – via de open antwoorden – soms vraagstukken rond leefbaarheid geadresseerd. Rond deze drie maatschappelijke kwesties liggen duidelijk uitdagingen voor het realiseren van een parallelle arbeidsmarkt.

Uit deze verkennende studie komt misschien nog wel het sterkst naar voren dat er een groot maatschappelijk draagvlak is om te betalen voor maatschappelijk waardevol werk (76%). De koppeling tussen het bieden van een serieus perspectief op de arbeidsmarkt voor mensen in een uitkeringssituatie en het tegelijkertijd oplossen van maatschappelijke kwesties staat hierbij centraal. Het maatschappelijk draagvlak lijkt klassenoverstijgend. De (landelijke en/of lokale) overheid wordt veelal aangesproken als primaire probleemeigenaar. Maar het is wel de vraag of dit altijd realistisch is. Ook andere partijen zullen tijd en middelen moeten inzetten om complexe problemen (duurzaam) op te lossen; ook burgers en bedrijven zullen hun steentje volgens burgers moeten bijdragen en burgers kunnen zich goed voorstellen dat naast besparingen op uitkeringen ook winsten van bedrijven (gedeeltelijk) worden ingezet om maatschappelijk waardevol werk te realiseren.

Uit de verkenning blijkt ook dat er soms verschillen bestaan in opvattingen tussen groepen in de samenleving. Opvattingen over zowel organisatie als financiering lijken samen te vallen met het onderwijsniveau. Hoger opgeleiden vinden, kortweg, dat iedereen ook zelf verantwoordelijkheid draagt voor maatschappelijk waardevol werk.

Om aanspraak te kunnen maken op het ideaal van een parallelle arbeidsmarkt, zullen we in coalities op zoek moeten gaan naar het bestrijden van problemen van ouderen en migranten en hierbij tegelijkertijd nieuwe werkgelegenheid creëren. De eerste uitdaging is het ontwikkelen van een passende publiek-private structuur voor samenwerking en werkgeverschap. Start Foundation neemt hierin het voortouw via het opstarten van een academische denktank en door ondersteuning van (nieuw en bestaand) publiek-privaat initiatief om mensen rond maatschappelijke thema's aan het werk te krijgen.